

VÝŽIVOVÁ A POTRAVINOVÁ POLITIKA.

Olga Štiková

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Praha

Klíčová slova:

výživová a potravinová politika, sledování spotřeby potravin, nutriční hodnota spotřeby

Key words:

nutrition and food policy, follow consumption of food, nutrition value of consumption

Výživová a potravinová politika byla do roku 1989 definována v nejobecnějším pojetí jako koordinovaná společenská činnost ve všech sférách reprodukce i v oblasti výchovy zaměřená na dosažení racionální výživy. Přitom rozhodujícím politickým orgánům v socialistickém státě nikdy nešlo o dosažení ani základních cílů racionalizace výživy obyvatelstva, ale o stálý kvantitativní vzestup již delší dobu trvající nadměrné spotřeby potravin. O tom prokazatelně svědčí dlouhodobý vývoj spotřeby potravin od 60tých let až do roku 1990.

V současné době jsou direktivní zásahy státu jako určitá dotace výrobních nákladů zcela výjimečné (např. určitou výjimkou je fond tržní regulace). Stejně tak jsou prakticky vyloučené státní cenové zásahy do tvorby spotřebitelských cen.

Ve spotřebě potravin došlo od r. 1989 ke značným kvantitativním i kvalitativním změnám. Dlouhodobý trend růstu spotřeby potravin živočišného původu se zcela obrátil. Spotřeba živočišných potravin se do r. 1992 snížila přibližně o 25 % a naopak vzrostla spotřeba potravin rostlinného původu - cca o 9 %.

Největší vliv na objem i strukturu spotřeby potravin má vývoj spotřebitelských cen potravinářského zboží, ale i cen průmyslového zboží a služeb a vývoj nominálních příjmů, tedy kupní síla obyvatelstva. Na druhé straně působí na spotřebu i vliv propagace a zdravotní osvěty. I když stravovací zvyklosti mají značnou stabilitu a způsob chování spotřebitelů se mění jen pomalu, je z průzkumů spotřebitelské poptávky patrný určitý posun postojů ke stravování (roste informovanost o zásadách správné výživy, spotřebitelé preferují méně tučné druhy mlékárenských výrobků, roste zájem o rostlinné tuky a oleje na úkor tuků živočišných apod.).

Mezi potraviny, u nichž došlo k podstatnému poklesu spotřeby patří zejména hovězí maso, mléko a mléčné výrobky, máslo a ryby. Nárůst spotřeby lze zaznamenat především u rostlinných tuků a olejů a u jižního ovoce. Spotřeba ostatních skupin potravinářských výrobků se mění jen velmi mírně nebo stagnuje.

Podrobnější rozbor vývoje struktury spotřeby potravin, změn ve spotřebě potravin i změn ve spotřebitelských návycích, potvrzuje některé pozitivní tendence ve vývoji výživy obyvatelstva. Snížila se obecně spotřeba potravin živočišného původu, prohloubila se přitom tendence k preferenci méně tučných druhů mléka a mléčných výrobků, výrazně se změnila struktura spotřeby tuků ve prospěch tuků rostlinného původu, pozvolna se snižuje spotřeba cukru, podstatně roste spotřeba jižního ovoce a mírně i zeleniny, po počátečním výrazném snížení spotřeby ryb jejich spotřeba stoupá.

Přesto, že naše struktura a objem spotřeby neodpovídá zdravotním doporučením, dochází ke snižování příjmu tuků a cholesterolu, významně se zvýšila spotřeba vitamínu C. To se již projevilo i v mírném zlepšení některých rizikových faktorů pro kardiovaskulární nemoci, jak dokládají výsledky mezinárodního projektu WHO MONIKA. Od r. 1988 do r. 1992 poklesla hladina cholesterolu u mužů o 5,3 % a u žen o 4,7 % průměrné hodnoty BMI (body mass index) se snížily u mužů o 2,2 % a u žen o 3,3 %.

Nově koncipovaná výživová a potravinová politika musí směřovat k optimální spotřebě poživatin tak, aby výživa jednoznačně podporovala zdraví lidí. Formulace optimální spotřeby musí odpovídat optimální biologické nutriční hodnotě stravy. Především jde o to, aby pozitivní tendence spotřeby potravin přetrvávaly a postupnými kroky realizace výživové politiky docházelo k dalšímu zlepšování výživového obrazu našeho obyvatelstva.

Pro formulaci výživové a potravinové politiky v nových podmínkách je třeba vyřešit následující problémové okruhy:

- upřesnění optimální potřeby výživy (pro jednotlivé skupiny obyvatelstva výživové doporučené dávky dané v nutričních hodnotách)
- stanovení jednotné metodiky sledování a vyhodnocování spotřeby potravin pro průměrného obyvatele
- stanovení metody výpočtu nutriční hodnoty spotřeby potravin
- stanovení optimální spotřeby pro jednotlivé populační skupiny i pro průměrného obyvatele (doporučené dávky potravin)
- z výsledků řešení těchto problémových okruhů vypracovat doporučení změn ve spotřebě.

K zajištění optimální spotřeby potravin, tak jak bude formulována ve výživové a potravinové politice, je nutné zajistit především:

1/ Zlepšení výchovy a motivace spotřebitelů jako rozhodujícího momentu pro změnu stravovacích zvyklostí směrem ke zlepšení výživy

- vyřešení problému přechodu od přijetí správných informací k jejich skutečnému dodržování v praktické výživě v rodině i ve společném stravování. Zde musí být odstraněny ekonomické překážky, alespoň v základních principech a zdůrazněny otázky odpovědnosti za zdraví své i ostatních

- zajištění dostupných informací o správné výživě
- zajištění poradenské činnosti v oblasti výživy na odpovídající úrovni

- zlepšení nutričního vzdělání pracovníků v potravinářství

2/ Zajistit takové potravinové zdroje, které budou odpovídat výživovým požadavkům. Např.:

- nižší porážková hmotnost prasat, výkup mléka podle čistoty ev. obsahu bílkovin, nikoliv podle obsahu tuku, zvýšení produkce a vhodná úprava ryb apod.

- zvýšení produkce luštěnin a jejich vhodná úprava, zvýšení produkce ovoce a zeleniny

- při průmyslovém zpracování usilovat o snížení ztrát ochranných faktorů, fortifikace výrobků, zvýšení produkce vhodných pohotových výrobků, označování potravinářských výrobků

- zlepšit zdravotní zabezpečení potravinových zdrojů a potravinářských výrobků

3/ V obchodní síti propagovat a efektivně nabízet nutričně vhodné potraviny, zajistit zlepšení zdravotního zabezpečení

4/ Ve zdravotnictví zlepšit úroveň sledování vlivu výživy na zdraví lidí, uplatnit nutriční epidemiologii

5/ Zajistit propojení zemědělské a výživové politiky např. v oblasti cen potravin ve vztahu k daním a subvencím tak, aby v konečném efektu došlo k určitému zvýhodnění výroby nutričně vhodných surovin i finálních výrobků.